

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1931 kl. 4 e. m.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre mejeriundervisningen jämte två i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

Under punkt 25 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till den lägre mejeriundervisningen beräkna för budgetåret 1931/1932 ett belopp av 60,000 kronor.

Härefter har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 6 februari 1931 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition nr 84 under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen

1) höja ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor, nu 29,000 kronor, med 10,400 kronor till 39,400 kronor;

2) såsom statsbidrag för elevmejerier för manliga elever anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 8,750 kronor;

3) såsom statsbidrag för elevmejerier för kvinnliga elever anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 17,500 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisas till statsrådsprotokollet.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner nämligen I: 212 av herrar *Linders* och *Löfvander* samt II: 357 av herr *Lilliecreutz m. fl.* har hemställts, att riksdagen med hemställen om förnyat övervägande rörande ordnandet av den lägre mejeriundervisningen för kvinnor måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 84 i vad densamma avser förändringar i nuvarande anordningar rörande ifrågavarande undervisning.

Motioner.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionerna.

Statsbidrag till mejeriskolor har utgått sedan 1858. Undervisningen utvidgades efter hand till att omfatta mejerielevers utbildning vid enskilda mejerier, s. k. mejeristationer. Denna utbildning var avsedd endast för kvinnor. Vid Alnarp har lägre mejeriundervisning meddelats sedan 1893 dels för manliga elever i en med institutets egna medel underhållen kurs, dels för kvinnliga elever i en av Malmöhus läns hushållningssällskap

Den nuvarande lägre mejeriundervisningen.

underhållen mejeriskola. Sistnämnda skola nedlades 1921. Slutligen har från och med 1896 en enskild mejeriskola funnits vid Ätvidaberg, avsedd för såväl manliga som kvinnliga elever.

För lantbruks- och mejeriinstitutet i Alnarp utfärdades den 20 juni 1918 förnyade stadgar (nr 406), vilka ännu gälla. I dessa förekomma vissa bestämmelser även om den till institutet knutna *mejeriskolan för manliga elever*. Sålunda föreskrives i 1 §, att med institutet skall vara förenad en lägre mejeriskola avsedd att utbilda mejerister såväl genom teoretisk undervisning som genom praktisk övning i deras yrke. Enligt 2 § omfattar undervisningen vid den lägre mejeriskolan ett år. Enligt 3 § utgöras läroämnena vid nämnda skola av kemiens och fysikens allmännaste grunder, mejerilära, husdjurslära utom hästskötsel, husdjurens hälso- och sjukvårdslära, ångmaskinslära och husbyggnadslärans allmännaste grunder. Vid konsulentkursens mejerilinje och vid den lägre mejeriskolan skola enligt 13 § finnas platser för tillsammans 12 ordinarie elever, därav 2 frielever. Enligt 15 och 16 §§ fordras för inträde vid mejeriskolan att hava uppnått minst 18 års ålder, att hava med goda vitsord genomgått folkskola eller äga däremot svarande kunskaper samt att hava minst ett år allvarligt deltagit i alla vid ett mejeri förefallande göromål. Betalande elever i mejeriskolan erlägga enligt 18 § för undervisning och bostad årligen 50 kronor. För kosthåll m. m. erlägga betalande elever därjämte de avgifter, som för varje år bestämmas av institutets styrelse. Frielev erhåller kostnadsfritt samtliga dessa förmåner. Professorn i mejeriteknik och mjölkhushållning är tillika mejeriföreståndare. Institutets styrelse utfärdar närmare bestämmelser rörande undervisningen.

Förutom de i stadgarna upptagna läroämnena har sedan flera år undervisning även meddelats i handelslära samt i svenska språket och räkning åt de elever, som behövt detta. Undervisningsämnena hava upptagit följande antal lektionstimmar:

Fysik, kemi, bakteriologi	75
Mejerilära	155
Husdjurslära (utom hästskötsel)	20
Hälso- och sjukvårdslära	10
Ångpanne- och ångmaskinslära	25
Husbyggnadslära och ritning	25
Handelslära	35
Mejeribokhålleri	65
Svenska språket och räkning	85
	<hr/> 495

Övningsämnena hava upptagit följande antal dagar:

Mejeriarbeten	310
Smörprovning	9
Arbeten i ko- och svinstall	10
	<hr/> 329

Lärare hava varit institutets vederbörande professorer, varjämte läraren i husbyggnadslära undervisat i detta ämne och ritning, kamreraren undervisat i bokhålleri, biträdande lärare handhaft undervisningen i handslära ävensom i svenska språket och räkning samt ladugårdsföreståndaren lett övningarna i ko- och svinstallet.

Exkursioner hava företagits till mejerier i skolans närhet.

Antalet elever har under senare år varit 25. Sista läsåret var elevernas medelålder 27 år. Deras praktiktid varierade mellan 4 och 9 år. Avgiften för kursen är 900 kronor. Härför erhålles kost, bostad med enkla möbler, värme och ljus, nödig städning och läkarvård.

Eleverna hava i regel omedelbart efter kursens avslutning erhållit platser såsom föreståndare för mindre mejerier, förste mejerister, smör- och ostmejerister eller mjölkbedömare.

Beträffande den *lägre mejeriundervisningen för kvinnor* erhöll denna sin nuvarande organisation genom reglemente den 30 juni 1921 (nr 509). Enligt reglementet skall mejeriskola förläggas till välskött, tidsenligt anordnat mejeri. Högst sju skolor må inrättas. Lantbruksstyrelsen fattar beslut härom med iakttagande att skolorna fördelas på olika delar av landet. Inalles böra vid skolorna finnas platser för minst 42 frielever och 14 betalande elever. Varje kurs är ettårig med början 24 oktober. Den teoretiska undervisningen omfattar: svenska språket, räkning, naturkunnighet, mejerilära, byggnadslära, maskinlära och bokföring. De praktiska övningarna skola omfatta regelbundna turer i 1) undersökning av mjölk, 2) syrning av grädde och beredning av smör, 3) beredning av olika ostsorter och lagring av ost, 4) undersökning och bedömning av ost och smör, 5) skötande av ångpanna, ångmaskin och övriga mejerimaskiner samt, i den mån så lämpligen kan ske, deltagande i reparation och underhåll av mejerilokaler, maskiner och redskap. För inträde såsom elev fordras bl. a. en ålder av 19 år, goda vitsord om genomgången folkskolekurs, samt minst två års väl vitsordad mejeripraktik. Vid antagande av elever lämnas företräde åt sökande, vilken uppnått mogen ålder och äger särdeles god praktik samt företer intyg om förvärvade grundläggande kunskaper; dock skola såsom elever i första hand mottagas sökande, som genomgått av lantbruksstyrelsen anordnad kurs för mejerielever och av nämnda styrelse blivit hänvisade till viss mejeriskola. Frielev skall erhålla fri undervisning, kost och möblerad bostad m. m. Betalande elev erlägger avgift, vars storlek bestämmes av lantbruksstyrelsen, men är i övrigt likställd med frielev. Avgiften plägar bestämmas så låg, att den knappt motsvarar kostens värde. Elev får ej under lärotiden användas till annat arbete än sådant som kan befordra det ändamål, för vilket eleven vistas vid skolan. Till deltagande i mjölkning må elev icke användas. Elev är skyldig att vid behov i tur deltaga i göromål för det gemensamma skolhushållet. Skolans styrelse utgöres av fem ledamöter,

varav en ordförande, utsedd av lantbruksstyrelsen, tre ledamöter, utsedda av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, ävensom skolans föreståndare. Därest mejeriskola är förlagd till lantbruksskola, fungerar denna skolas styrelse som styrelse även för mejeriskolan. Föreståndare antages av skolstyrelsen efter samråd med statskonsulenten i mejerihushållning under iakttagande att, därest skolan är förlagd till privat mejeri, dettas innehavare skall förordnas, om han är villig därtill och kompetent. Vid skolan skall finnas en huvudlärare, som av lantbruksstyrelsen förklarats kompetent därtill. Föreståndaren må kunna antagas till lärare. Därjämte skall finnas en instruktionsmejerska, som med goda betyg genomgått mejeriskola samt av statskonsulenten godkänts såsom instruktionsmejerska.

De nuvarande sju mejeriskolorna äro förlagda till Oppeby i Södermanlands län, Bjärka-Säby i Östergötlands län, Ljungbyholm i Kalmar län, Blomberg i Skaraborgs län, Änge i Jämtlands län, Flarken i Västerbottens län och Nederkalix i Norrbottens län. Elevantalet utgjorde år 1928 inalles endast 45, växlande mellan 5 vid Oppeby och 8 vid Bjärka-Säby; 43 voro frielever och 2 betalande elever. 30 elever kommo från det egna länet och 15 från andra län. Den invägda mjölken var störst vid Ljungbyholm, nämligen cirka 3,220,000 kilogram. Vid Oppeby var den 1,720,000 kilogram, vid Bjärka-Säby 1,200,000 kilogram och vid Nederkalix 1,055,000 kilogram. Vid de tre övriga mejerierna var mjölmängden jämförelsevis liten, nämligen vid Änge 703,000, vid Blomberg 655,000 och vid Flarken 603,000 kilogram. Vid Ljungbyholm bedrevs huvudsakligen smörtillverkning. Vid Oppeby och Bjärka-Säby synas smör- och osttillverkningen varit ungefär lika stora. Vid Blomberg och de norrländska mejerierna bedrevs huvudsakligen osttillverkning, varvid vid Änge förekom en avsevärd tillverkning av mesost. Den teoretiska undervisningen har omfattat 350 å 390 timmar, därav 75—97 timmar i svenska språket, 75—92 timmar i räkning, 30—52 timmar i naturkunnighet, 80—90 timmar i mejerilära, 20—30 timmar i maskin- och byggnadslära samt 70—80 timmar i bokföring.

Ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor utgår med 29,000 kronor. Därav utgår statsbidrag till mejeriinnehavare med högst 2,000 kronor årligen. Till huvudläraren må utgå fast lön med högst 800 kronor årligen jämte, om han ej är bosatt vid skolan, högst 300 kronor till bestridande av utgifter för resor till samt kost och bostad under vistelse vid skolan. Ersättning åt timlärare beräknas vid varje skola till 1,000 kronor. Huvudlärarna vid Nederkalix och Flarkens mejeriskolor åtnjuta rese- och traktamentsersättning med högst 600 kronor.

Vid behandlingen i jordbruksutskottet vid 1921 års riksdag av förslaget om ordnande av lägre mejeriundervisningen för kvinnor uttalades betänkligheter på grund av befarad svårighet att särskilt inom vissa delar av Norrland och mellersta Sverige erhålla elever med tillräcklig föregående utbildning. Denna farhåga visade sig också befogad, i det att det nästan ge-

nast befanns erforderligt att anordna särskild förutbildning för inträde i mejeriskola. Härigenom tillkommo de s. k. *elevmejerierna*, till vilka Kungl. Maj:t årligen anvisat anslag från det under nionde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar. Anslaget utgör 8,100 kronor och utgår som statsbidrag dels till kursens föreståndare med 150 kronor för varje elev och dels som understöd till obemedlad elev med högst 120 kronor och till mindre bemedlad elev med högst 60 kronor för kurs. Reglemente för elevmejerierna är fastställt av lantbruksstyrelsen den 8 september 1922. Enligt detta antager styrelsen i mån av behov enskilt, välskött och tidsenligt mejeri till elevmejeri samt utser styrelse. Föreståndaren skall vara boende vid mejeriet och öva närmaste tillsyn över verksamheten. Elever antagas av mejeriets styrelse. För inträde fordras bland annat 18 års ålder samt goda vitsord om genomgången fullständig folkskolekurs eller därmed jämförliga kunskaper. Vid antagning av elever skall särskild hänsyn tagas till den tid, elev förut må hava deltagit i mejeriarbete. Kursen börjar 24 oktober och är ettårig. Elev erhåller avgiftsfritt undervisning, bostad och kost. Den teoretiska undervisningen omfattar: svenska språket, räkning, välskrivning och förande av mejerijournal. De praktiska övningsarna utgöras av regelbundna turer i mejeriet, innefattande renhållning och mejeriinventariernas skötsel och vård, mjölkens invägning och separering, syrning av grädder och beredning av smör samt beredning och lagring av ost. För att meddela praktisk undervisning vid dylikt elevmejeri fordras att vara förklarad därtill kompetent av statskonsulenten i mejerihushållning. Elev, som med nöjaktiga vitsord genomgått kursen och förklarats för yrket lämplig, blir av lantbruksstyrelsen tilldelad plats vid mejeriskola.

Elevmejeriernas antal var år 1928 fjorton, varav tre i vardera Södermanlands och Östergötlands län samt två i vart och ett av Skaraborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Hela antalet elever var 30, och av dessa voro endast 9 från andra län än det, där elevmejeriet var beläget.

Till komplettering av ovan nämnda uppgifter om statsanslag till den lägre mejeriundervisningen torde slutligen böra meddelas, att understöd av statsmedel jämväl utgår till elever vid lägre mejeriskolor för kvinnor. Understöden utgå ur anslaget till understöd av statsmedel åt vissa elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter. Bestämmelser i ämnet återfinnas i kungörelse den 15 juni 1922 (nr 296) med däri genom kungörelse den 20 juni 1930 (nr 235) vidtagna ändringar. Understöd till kvinnlig elev vid mejeriskola utgår med 120 kronor till obemedlad och 60 kronor till mindre bemedlad elev för varje årskurs. Understöd beviljas av lantbruksstyrelsen.

Vad slutligen beträffar *mejeriskolan vid Atvidaberg* är dess kurs halv-

årig. Denna skola är helt privat samt åtnjuter icke statsunderstöd och är icke underkastad någon statskontroll.

Malmömötet. Enligt statsrådsprotokollet hade redan på hösten 1929 framkommit förslag rörande förutbildningen, vilket till lantbruksstyrelsen ingavs av kommitterade för ett i Malmö avhållet möte med representanter för Malmöhus läns mejeriidkareförening, mjölkcentralen i Stockholm samt nio andra större mejeriföreningar och mejeriföretag. Detta förslag hade enhälligt antagits av vissa vid mötet tillsatta kommitterade. Huvudinnehållet av förslaget finnes återgivet i statsrådsprotokollet.

Lägre lantbruksundervisningsakkunniga. I sitt den 30 april 1930 avgivna betänkande hava sakkunniga för utredning rörande den lägre lantbruksundervisningens ordnande jämväl framlagt förslag beträffande ordnande av den lägre mejeriundervisningen.

Utredningsmännen utgjordes av landshövdingen greve A. Mörner, ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukaren E. A. Gustafson och friherre S. H. F. Lilliecreutz, ledamoten av riksdagens första kammare domänintendenten S. Linders, ledamöterna av riksdagens andra kammare inspektören för lantmanna- och lanthushållsskolorna agronomen E. W. Ljung och hemmansägaren G. Strindlund samt föreståndaren för Säverstalunds lantmannaskola J. S. Svensson. Därjämte hade föreståndarinnan vid Rimforsa lanthushållningsseminarium L. Nathorst-Böös tillkallats att deltaga i utredningen, så vitt den angick lanthushållsskolor och annan för kvinnor avsedd lägre lantbruksundervisning. Vid behandlingen av frågan om den lägre mejeriundervisningen hava utredningsmännen haft överläggningar med professorn i mejerikemi m. m. vid Alnarp L. G. Thomé samt statskonsulenten i mejerihushållning E. Carlberg.

Över det av utredningsmännen avgivna betänkandet med förslag angående ordnande av den lägre lantbruksundervisningen hava infordrade yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen (som hört styrelserna för lantbruks-, lantmanna-, lanthushålls- och mejeriskolorna), skolöverstyrelsen, statskontoret, samtliga landsting och hushållningssällskap ävensom centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, varjämte Sveriges allmänna lantbrukssällskap samt åtskilliga föreningar och sammanslutningar på lanthushållningens område beretts tillfälle att yttra sig.

De sakkunniga konstatera, att det påtagligen är nödvändigt, att vid densamma i högre grad än nu anställas skicklig, fackutbildad personal, och att det för detta ändamåls vinnande är oundgängligt, att bättre och rikligare tillfällen än nu beredas för meddelande av dylik fackutbildning.

Efter vissa beräkningar rörande behovet av fackutbildad personal komma de sakkunniga till att såsom grundval för organisationen av mejeriundervisningen torde tillsvidare kunna läggas ett årligt antal av 50 utexaminerade *manliga elever* och 65 å 70 utexaminerade *kvinnliga elever*.

Utredningsmännen övergå därefter till frågan om utbildning av manliga mejerister och sådana kvinnliga mejerister, som vilja vinna samma kompetens som de manliga. Därvid konstateras till en början under hänvisning till nyss återgivna uttalanden, att den nuvarande mejeriskolan vid Alnarp med dess årskontingent av 25 elever icke ensam kan fylla behovet. Utredningsmännen ansluta sig därför till tanken på inrättande av ytterligare en mejeriskola av samma typ i mellersta Sverige samt anföra vidare.

»Frågan om den lämpligaste förläggningsplatsen synes icke nu kunna bli föremål för något bestämt uttalande. Därest vid en förläggning till Ultuna av den ifrågasatta lantbrukshögskolan även den högre mejeriundervisningen kommer att ingå som ett led i denna, lärar, såsom styrelsen för lantbruksinstitutet vid Ultuna framhållit, även en lägre mejeriskola lämpligen kunna förläggas dit. I så fall skulle denna skola bli en direkt statsinstitution liksom den vid Alnarp befintliga. I annat fall synes, i betraktande av de skäl, Ultunastyrelsen och Ultuna egendoms förvaltare anført, den manliga mejeriskolans förläggande till Ultuna icke gärna böra komma i fråga. Den mellansvenska skolan bör i sådant fall anordnas såsom en statsunderstödd, till något i alla avseenden lämpligt, framstående enskilt mejeri anknuten skola. Helst synes skolan böra vara förlagd till lämplig plats i Mälardalen eller närmast därintill gränsande trakter, men så många omständigheter måste härvid tagas i betraktande, att frågan nu måste lämnas beroende på ytterligare utredning och på underhandlingar mellan lantbruksstyrelsen och vederbörande mejerier.»

Lantbruksstyrelsen har anført.

För att fylla det av utredningsmännen konstaterade behovet av ökade utbildningsmöjligheter syntes sålunda ingen annan möjlighet stå öppen än att, såsom såväl »Malmömötet» som utredningen också förutsatt, inrätta ännu en manlig mejeriskola. En sådan skola måste emellertid så vitt möjligt vara likvärdig med Alnarpsskolan. Då det med hänsyn framför allt till frågan om tillgång på lämpliga lärare torde böra undersökas, huruvida icke en ny mejeriskola kunde i samband med lantbrukshögskolfrågans slutgiltiga lösning ordnas vid eller i samband med en blivande högskola, har lantbruksstyrelsen icke ansett sig, förrän denna fråga slutgiltigen lösts, kunna framlägga förslag till anordnande av en ny manlig mejeriskola. Det av styrelsen för Åtvidabergs enskilda mejeriskola framförda förslaget om en sådan skolas förläggande till Åtvidaberg har lantbruksstyrelsen icke kunnat tillstyrka.

Utredningsmännen uttala, att den nu vid Alnarpsskolan lämnade mejeriundervisningen i huvudsak ansetts ganska lämpligt anordnad. De anse, att typen med ettårig skola bör bibehållas. Skolan skulle vara avsedd huvudsakligen för män men skulle vara öppen även för kvinnor.

Utbildningen av mejerister.

Mejeriskolornas antal.

Mejeriskolans organisation och undervisning.

Lantbruksstyrelsen har ansett några större förändringar av undervisningen vid Alnarp varken erforderliga eller möjliga att genomföra.

Förutbild-
ningen.

Utredningsmännen lägga stor vikt vid förutbildningens ordnande. På grund av det stora antalet inträdessökande hade praktiktiden för de vid Alnarpsskolan under senare år antagna elever varit vida högre än den reglementsenligt fastställda. Tiden hade varierat mellan fyra och nio år. Det nuvarande systemet hade likväl icke befunnits tillfredsställande och reformsträvandena från mejerihanteringens målsmän hade därför koncentrerat sig på åstadkommande av en reglerad och koncentrerad elevutbildning såsom förberedelse för inträde i mejeriskolan.

Sakkunnigas förslag innebär, att för inträde i mejeriskola för manliga elever skulle förutom ett provår med uteslutande praktiskt mejeriarbete krävas genomgående av ordnad elevutbildningskurs under två år vid av lantbruksstyrelsen antaget elevmejeri.

Lantbruksstyrelsen har anslutit sig till denna av utredningsmännen intagna ståndpunkt.

Utbild-
ningen av
mejerskor.
Förutbild-
ningen.

Utredningsmännens förslag innefattar att för inträde vid mejeriskola skulle uppställas förutom ett provår i praktiskt mejeriarbete genomgången förutbildningskurs vid elevmejeri under ett år.

Lantbruksstyrelsen har yrkat på införande av ordnad tvåårig förutbildning förutom provåret jämväl för mejerskorna.

Mejeriskolor-
nas organisa-
tion.

Utredningsmännen framhålla, att, då de beräknat årsbehovet av mejerskor högre än det nuvarande reglementets platssiffra, det vore nödigt att finna lämpliga utvägar att öka elevantalet. Även om genom därtill ägnade åtgärder — exempelvis ökning av antalet frielevplatser — det nuvarande platsantalet skulle bli fullt besatt, torde de nuvarande skolorna dock icke kunna leverera det beräknade årligen behövliga elevantalet. Härför erfordrades, att antingen antalet skolor av nuvarande typ ökades eller åtminstone vissa skolor anordnades på sådant sätt, att de kunde mottaga ett väsentligt större elevantal än nu.

Utredningsmännen framhålla, att det såväl vid Malmömötet som i yttranden från andra håll påyrkats, att man borde frångå det nuvarande systemet med många små skolor och övergå till ett mindre antal större skolor. Tre skolor hava ansetts behövliga, en i södra, en i mellersta och en i norra Sverige.

Vid behandlingen av denna fråga hava utredningsmännen fäst särskilt beaktande vid ett av statskonsulenten i mejerihushållning den 1 november 1929 till lantbruksstyrelsen avgivet yttrande i anledning av en från Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott gjord framställning om förläggning av en statsunderstödd mejeriskola för kvinnor inom sällskapens område.

I detta yttrande anför statskonsulenten, bland annat, att rekryteringen av mejeripersonal för dessa län ävensom för vissa andra torde varit avsedd att i första hand ske medelst elever, som genomgått Oppeby mejeriskola i Södermanlands län. Då framställningen syntes beröra förhållanden inom ett vidsträckt område, har han verkställt en undersökning, som bland annat utvisar, att produktionsriktningen på mejeriområdet är jämförelsevis likartad inom de tre nämnda länen samt inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län, i det att större delen av mjölken där användes till skumning, d. v. s. för erhållande av grädde till försäljning eller smörberedning. Inom Jämtlands län dominerar däremot ystningen. Då dessutom osttillverkningen därstädes i övervägande grad inriktat sig på andra ostslag än i de förut nämnda länen, visade sig, att Jämtland alltså intog en särställning. Av de från mejeriskolan i detta län (Ånge) under åren 1922—1928 utgångna 45 eleverna hade 41 eller 91 procent fått anställning inom länet. Av dessa uppgifter ansåg han framgå, att mejeriskolan i Jämtlands län varit erforderlig för tillgodoseendet av enbart jämtländska behov. Ifråga om Oppeby ställde sig saken anorlunda. Av de från denna skola under åren 1922—1928 utgångna 49 eleverna hade 21 fått anställning, åtminstone till en början, i Södermanlands län men de övriga spritts över en stor del av riket. De nuvarande två mejeriskolorna hade sålunda endast på ett högst otillfredsställande sätt kunnat tillgodose behovet av mejeriskolutbildad personal inom andra av de ovannämnda länen än Jämtland och Södermanland. För avhjälpan av denna brist syntes två utvägar möjliga. Antingen kunde man inom dessa län upprätta ytterligare en mejeriskola av nuvarande typ — eller också skapa en större mejeriskola, vilken skulle tillgodose såväl Södermanlands län som ock Stockholms, Uppsala, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län. Vid en sådan större skola borde kunna mottagas 15 à 20 elever. Huvudläraren borde för att dagligen kunna övervaka mejeriets drift vara bosatt vid skolan. Han skulle meddela undervisning i huvudämnena samt vara utbildad mejerkonsulent. Behovet av timlärare blev ej större än vid en mindre skola. Inrättandet av en dylik skola innebure avsevärda fördelar. Dels komme eleverna att kunna erhålla en under läsåret mera jämnt fördelad undervisning än som vore möjligt med nuvarande skolorganisation, emedan huvudläraren nu ej vore boende på platsen. Dels skulle eleverna kunna praktiskt handledas på ett bättre sätt, då det skulle ske genom en mejerkonsulent i stället för av en mejerska. Dels borde den teoretiska undervisningen kunna göras betydligt mera givande, då den skulle meddelas av en i praktiken medverkande huvudlärare. Tillika borde framhållas, att huvudläraren, som ju skulle bo vid mejeriskolan, borde bättre lära känna eleverna och deras kvalifikationer, vilket syntes vara av betydelse vid elevernas placering på mejerierna efter genomgången kurs. Sedan mejeridriften numera koncentrerats på sådant sätt, att mejerierna överlag blivit större och flera verkligt stora mejerier anlagts, syntes det icke böra erbjuda någon större svårighet att erhålla lämplig plats för en mejeriskola av föreslagen storlek. Statskonsulenten har på grund härav föreslagit, att skolan vid Oppeby måtte indragas och en ny mejeriskola för kvinnor, avsedd för 15 à 20 elever, upprättas för Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län. Därjämte borde antalet elevmejerier ökas.

Utredningsmännen anföra för egen del, att denna statskonsulentens framställning synts dem särdeles beaktansvärd. Motiveringen överensstämde med de synpunkter, som framförts vid Malmömötet och i flera inkomna yttranden från andra håll. De sålunda till förmån för större skolor än de nuvarande anförda skälen syntes övertygande och fullt giltiga även för andra landsdelar än som avsetts i konsulentens framställning, därest icke förhållandena påkallade särskilda undantagsregler. Utredningsmännen anse vissa sådana undantag erforderliga och uttala i ämnet ytterligare följande.

För Jämtland har statskonsulentens utredning påvisat önskvärdheten av att en särskild mindre skola fortfarande upprätthålles. Även för de båda nordligaste länen Västerbotten och Norrbotten torde undantag böra göras. Då dessa sistnämnda landsdelar icke böra sammanföras med Jämtland och då man ej heller torde böra hänvisa dem till en mejeriskola i mellersta Sverige, lärers bibehållandet av den mindre skoltypen för övre Norrland framstå såsom en nödvändighet. Huruvida de nuvarande båda skolorna i Västerbottens och Norrbottens län böra sammanslås till en gemensam skola eller om två skolor böra där bibehållas, är vanskligt att avgöra. Med hänsyn till att den förstnämnda skolan är specialiserad för tillverkning av västerbottensost synas vissa skäl förefinnas för att fortfarande hava två skolor. Men för landets söder om nämnda tre län belägna delar synes systemet med stora skolor vara fullt användbart. Då statskonsumenten ansett det icke böra erbjuda särskild svårighet att erhålla lämplig plats för en dylik skola i mellersta Sverige, lärers förlägningsfrågan kunna finna lämplig lösning även i de övriga nu avsedda landsdelarna. Om man frånser Jämtlands och de två nordligaste länen, står upprättandet av två större skolor jämte den av statskonsulenten föreslagna mellansvenska skolan i nära överensstämmelse med Malmömötets förslag om tre skolor. Efter överbägande av förhållandena hava vi kommit till den åsikt, att den ena skolan borde vara avsedd för sydöstra och södra Sverige samt huvudsakligen omfatta Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län. Den andra borde huvudsakligen betjäna västra Sverige samt vara avsedd för Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län. Gotland kunde föras antingen till det mellersta eller det södra distriktet. Den södra skolan borde liksom den mellersta vara avsedd för 15 å 20 elever, under det att för den västra elevantalet icke torde böra beräknas högre än 12 å 16.

Om man antager ett elevantal för såväl skolan i Jämtland som för vardera skolan i övre Norrland av 6 å 8, skulle härigenom sammanlagda elevantalet bli 60 å 80 eller i medeltal 70.

Lärare.

Anskaffandet av lärarkrafter vore, enligt vad utredningsmännen framhålla, en ytterst viktig fråga. Det syntes påtagligt, att allvarliga anmärkningar med fog kunde riktas mot det nuvarande systemet, enligt vilket huvudläraren icke är bosatt vid skolan utan reser dit periodvis för att hålla lektioner och tillse skolans skötsel. Utredningsmännen anse nödvändigt, att huvudläraren vid de tre större skolorna blir boende vid skolan och ägnar densamma större delen av sin tid och arbetskraft. För de

mindre skolorna i Jämtland och övre Norrland torde detta villkor näppeligen kunna uppställas. Men det framhålles såsom önskvärt, att, därest mejerikonsulenten i orten blir huvudlärare, lärarens stationsort och platsen för skolan äro så nära varandra som möjligt och helst sammanfalla. Huvudläraren bör, enligt vad utredningsmännen framhålla, städse äga mejerikonsulentutbildning.

Då huvudläraren icke ens vid de större skolorna lärar få sin tid fullt upptagen av skolarbetet, även med inräknande av det praktiska handledande av eleverna, som bör tillkomma honom, borde han hava i uppdrag att utöva tillsyn över samtliga de elevmejerier, som tillhöra skolans distrikt. En sådan tillsyn utövas nu av statskonsulenten i mejerihushållning, men han hinner i regel ej med mer än ett besök per år vid varje elevmejeri. Det vore emellertid högst behöfligt med en tätare tillsyn, vid vilken ingående handledning kunde lämnas för den praktiska undervisningen. En sådan anordning hade visat sig önskvärd. Såsom ett önskemål framhålles för övrigt, att innehavaren av det mejeri, där större skola är förlagd, anställer huvudläraren såsom föreståndare för detta mejeri, enär endast därigenom enhet i undervisningen och mejeriarbetet kunde med säkerhet åstadkommas.

I övrigt borde den teoretiska undervisningen, i den mån så befinnes lämpligt, kunna anförtros åt timlärare, särskilt i svenska språket och räkning. Den praktiska undervisningen borde under huvudlärarens ledning och tillsyn utövas av instruktionspersonal, som av lantbruksstyrelsen förklarats därtill kompetent.

Lantbruksstyrelsen har anfört bland annat följande.

Lantbruksstyrelsen hade funnit sig böra bestämt avstyrka ett frångående av det system för den kvinnliga mejeriutbildningen, som hittills tillämpats i vårt land och jämväl fortfarande syntes på ett tillfredsställande sätt kunna tävla med den för den manliga utbildningen tillämpade formen.

Vid ett ställningstagande till frågan angående större skolor med flera elever för den kvinnliga mejeriutbildningen borde icke förbises, att en sådan anordning måste komma att ställa sig avgjort dyrare än den nuvarande formen. Det låge nämligen i sakens natur, att, där utbildningen avsåge ett större antal elever, än som kunde på ett tillfredsställande sätt utnyttjas vid mejeridriften, svårigheter komme att möta att finna lämpliga mejerier, som äro villiga att åtaga sig handhavandet av en skola, samt att deras krav på ersättning måste komma att väsentligen stegras utöver det belopp av 2,000 kronor, som av utredningsmännen föreslagits.

Lantbruksstyrelsen framhölle grundprinciperna för den nuvarande ordningen, enligt vilka dessa skolor förlades till välskötta mejerier med så allsidig mejeriverksamhet som möjligt och plats bereddes för det antal elever, som lantbruksstyrelsen med hänsyn till mejeriets storlek och den där bedrivna verksamheten finner kunna på ett tillfredsställande

sätt övas i de inom mejeriet förekommande arbetena. Att med upprätthållande av dessa grundprinciper kunna inrätta mejeriskolor av den storlek, som av utredningsmännen föreslagits ifråga om södra och mellersta Sverige, anser lantbruksstyrelsen så gott som uteslutet. Ett upprätthållande av dessa grundprinciper har styrelsen emellertid funnit så betydelsefullt, att det uppvägs den av utredningsmännen anförda olägenheten, att huvudläraren vid mindre mejeriskola, som i regel tillika är mejerikonsulent, icke kan bo vid skolan och handhava mejeriets allmänna skötsel. Denna tankegång utvecklar styrelsen på följande sätt.

Utredningen synes hava tillmätt denna olägenhet alltför stora proportioner. Erfarenheten har visat, att god utbildning kan åstadkommas även med denna anordning. För ett förenande av huvudlärartjänst med mejerikonsulentverksamhet tala flera skäl. Den verkliga kontakt med mejeriverksamheten, som en i tjänst varande mejerikonsulent har, måste bli av största betydelse för hans lärargärning. Underskattas bör icke heller den betydelse för mejerihanteringen, som ligger däruti, att mejerikonsulenten genom sin lärarverksamhet lär väl känna mejeripersonalen inom distriktet. De anmärkningar beträffande mejerikonsulents lämplighet såsom lärare, vartill ett yttrande från Sveriges smörexportfirmors förening föranlett utredningen, anser lantbruksstyrelsen icke vara av den betydelse, att de böra få utöva något avgörande inflytande på bedömandet av denna fråga.

Vid ett godtagande av lantbruksstyrelsens uppfattning beträffande de kvinnliga mejeriskolorna skulle några större förändringar av principiell innebörd icke erfordras i reglementet för dylika skolor av den 30 juli 1921 utom i vad gäller inträdesfordringarna. Dessa böra enligt lantbruksstyrelsens förmenande få fullständigt samma innebörd som fordringarna för inträde vid Alnarpsskolan.

Lantbruksstyrelsen har ansett konstaterat, att verkligt behov föreligger att åtminstone en ny mejeriskola för kvinnor genom statens försorg snarast möjligt komme till stånd.

Statsanslaget
för mejeriske-
utbildningen.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att utredningsmännen tänkt sig ett statsunderstöd till varje elevmejeri av 250 kronor per elev. Beräknat efter 60 elever per år skulle härför erfordras ett anslag av 15,000 kronor.

Beträffande skolorna för kvinnliga mejerister skulle utredningsmännens förslag icke behöva medföra avvikelser från de nuvarande anslagsnormerna utom ifråga om lönen till huvudläraren. Denna skulle enligt förslaget bestämmas till 6,000 kronor per år vid de tre sydligare skolorna. Statsanslaget för envar av dessa tre skolor skulle alltså beräknas sålunda:

Till mejeriskolans innehavare	kronor	2,000
» huvudläraren	»	6,000
» timlärare	»	1,000
	kronor	9,000.
För tre skolor	»	27,000.

I fråga om skolorna i Jämtland och övre Norrland uttalas, att det fortfarande lär bli nödvändigt att såsom huvudlärare anlita tjänstgörande mejerikonsulenten. Då den teoretiska undervisningen skulle ökas och tillsynen även skulle skäppas, borde den till huvudläraren utgående lönen höjas. Lönen syntes dessutom böra bestämmas till visst bestämt belopp för att främja ett sammanförande i lokalt avseende av skolans förlägningsplats med huvudlärarens bostadsort, varvid borde stadgas skyldighet för huvudläraren att själv bestrida eventuellt erforderliga resekostnader för tjänstgöring vid skolan. Utredningsmännen föreslå ett arvode av 1,500 kronor till huvudläraren vid envar av dessa skolor. För dessas vidkommande skulle anslagsberäkningen då ställa sig sålunda:

Till mejeriskolans innehavare	kronor 2,000
» huvudläraren	» 1,500
» timplärare	» 1,000
	kronor 4,500.

För tre skolor kronor 13,500.

Även för mejerskornas räkning borde enligt utredningsmännens förslag anordnas special- och repetitionskurser. Härför föreslås ett årligt anslag av 1,500 kronor.

Special- och repetitionskurser.

Sammanfattningsvis utmyнна utredningsmännens förslag i följande krav på bidrag från statens sida, varvid till jämförelse de nu utgående anslagen till den lägre mejeriundervisningen jämväl angivits.

Sammanfattning av utredningsmännens förslag om statsanslag.

	Nu utgående anslag:	Utredningens förslag:
Utbildning av mejerister:		
Elevmejerier	kronor —	kronor —
Mejeriskolan vid Alnarp	» — ¹	» — ¹
Mejeriskola i mellersta Sverige	» —	» — ²
Special- och repetitionskurser	» — ³	» 2,000
Utbildningen av mejerskor:		
Elevmejerier	» 8,100 ⁴	» 15,000
Större mejeriskolor	» —	» 27,000
Mindre »	» 29,000	» 13,500
Special- och repetitionskurser	» — ⁵	» 1,500
	kronor 37,100 ⁵	kronor 59,000 ⁵

¹ Ingår i allmänna anslaget till lantbruks- och mejeriinstitutet i Alnarp.

² Eventuellt anslag.

³ Å riksstaten för budgetåret 1930/1931 finnes för ändamålet anvisat ett extra reservationsanslag av 30,000 kronor.

⁴ Utgår ur anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanärningar.

⁵ Oberäknat anslaget till mejeriskolan (eventuellt mejeriskolorna) för manliga mejerister

Härtill skulle komma de anslag, som bleve erforderliga för elevunderstöd åt såväl manliga som kvinnliga elever vid mejeriskolorna. Däremot skulle enligt förslaget inga elevunderstöd av statsmedel utgå under förutbildningstiden. Förstnämnda elevunderstöd skulle för varje årskurs utgöra vid lägre mejeriskolan för kvinnor: till mycket behövande elev 140 kronor, behövande elev 100 kronor och mindre behövande elev 60 kronor, samt vid lägre mejeriskola för män: till mycket behövande elev 50 kronor, behövande elev 30 kronor och mindre behövande elev 15 kronor.

Sammanfattningsvis ställa sig lantbruksstyrelsens anslagskrav för mejeriutbildningen sålunda:

	Nu utgående anslag		Lantbrukastyrelsens förslag	
Utbildningen av mejerister:				
Elevmejerier	kronor	—	kronor	8,750
Mejeriskolan vid Alnarp	»	— ¹	»	— ¹
Utbildningen av mejerskor:				
Elevmejerier	»	8,100 ²	»	22,750 ³
Mejeriskolor	»	29,000	»	39,400
	Kronor	37,100 ⁴	Kronor	70,900. ⁴

Härtill skulle komma anslag till elevunderstöd, som skulle utgå till kvinnliga elever under förutbildningen samt till såväl manliga som kvinnliga elever vid mejeriskola. Medel härför skulle tagas av anslaget till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Departements-
chefen.

Departementschefen har inledningsvis anfört följande.

»Bland de åtgärder till mejerihanteringens befrämjande, som beslötos av föregående års riksdag, inrymdes icke några reformer beträffande vare sig den högre eller den lägre mejeriundervisningen. Vad särskilt angår den lägre mejeriundervisningen, som nu närmast är ifråga, avgavs, som jag förut nämnt, förslag till vissa förbättringar i denna undervisning i april 1930 av de utredningsmän, som tillkallats för utredning rörande den lägre lantbruksundervisningens ordnande. Sedan yttranden över detta förslag numera inhämtats från vederbörande myndigheter och intresserade institutioner, har det synts mig angeläget, att ifrågavarande spörsmål upptages till prövning, så att de förut till mejerihanteringens befrämjande beslutade åtgärderna snarast må vinna komplettering i detta för hanteringens utveckling betydelsefulla hänseende.

Att en kvalitativt högtstående produktion är nödvändig för mejeriprodukternas konkurrenskraft på exportmarknaderna torde, icke minst genom senaste årens erfarenheter beträffande smörexporten, numera vara så allmänt erkänt, att jag knappast torde behöva närmare ingå härpå.

¹, ², ³ och ⁴. Se föregående sida.

I själva verket är produktionen av smör och ost en kvalitetstillverkning av särdeles känslig beskaffenhet. En god råvara och en modern teknisk mejeriutrustning äro självfallna förutsättningar för uppnående av ett i kvalitativt hänseende tillfredsställande produktionsresultat. Men en ytterligare viktig betingelse härför är, att mejeripersonalen genomgående äger god yrkesskicklighet. Frågan om ordnandet av denna personals fackliga utbildning är därför ett för hela mejerihanteringen grundläggande spörsmål.»

Efter en beräkning rörande behovet av fackutbildad personal, varvid departementschefen kommit till ett behövtligt årligt tillskott av 50 fackutbildade mejerister och 70 fackutbildade mejerskor, har departementschefen vidare anført.

»I nära samband med frågan om elevplatsernas antal står spörsmålet om skolornas antal och förläggning. För manliga mejerielever finnes — bortsett från den enskilda skolan i Åtvidaberg — endast en lägre utbildningsanstalt, nämligen vid Alnarp, dit elever från hela landet få söka sig för erhållande av utbildning av nu förevarande slag. För kvinnliga elever finnas sju skolor, varav fyra i mellersta och södra Sverige samt tre i övre Norrland. Ingen dylik skola finnes i sydligaste delen av landet och ingen i mellersta Norrland. Att döma av i ärendet gjorda framställningar skulle särskilt för sistnämnda landsdel en mejeriskola för kvinnor vara av behovet påkallad.

Vad angår undervisningen, synes mig den verkställda utredningen giva vid handen, att utbildningen bör kunna givas avsevärt större effektivitet. För de manliga elevernas vidkommande torde den största bristen för närvarande få anses ligga i frånvaron av en ordnad förutbildning. Även för de kvinnliga eleverna, som redan enligt nuvarande ordning komma i åtnjutande av viss förutbildning, synas omständigheterna påkalla, att skärpta fordringar ställas på denna utbildning.

De förslag till reformer beträffande den lägre mejeriutbildningen, som nu framlagts dels av de förenämnda utredningsmännen, dels ock av lantbruksstyrelsen i det över utredningsmännens betänkande avgivna utlåtandet, äro till stor del samstämmiga, men skilja sig dock i vissa delvis ganska väsentliga hänseenden från varandra. Båda förslagen taga sikte på åstadkommande av en ordnad förutbildning för manliga elever och större effektivitet i förutbildningen för de kvinnliga eleverna. Vad beträffar utbildningsmöjligheterna är lantbruksstyrelsen så till vida enig med utredningsmännen, som styrelsen anser behov förefinnas av ytterligare en skola för manliga elever, förlagd till mellersta Sverige, ehuru väl i intetdera av utlåtandena något definitivt förslag i dylik riktning nu kunnat framläggas. Enighet råder även om nödvändigheten av ökade utbildningsmöjligheter för kvinnliga elever. Men medan utredningsmännen ansett detta böra ernås genom anordnande av ett mindre antal större skolor i södra och mellersta Sverige jämte bibehållande av nuvarande tre

skolor i Norrland, har lantbruksstyrelsen i stället gått in för bibehållande av den nuvarande anordningen med mindre skolor, vilkas antal enligt styrelsens förslag skulle ökas från sju till nio. De båda förslagen skilja sig därjämte från varandra i vissa andra hänseenden såsom beträffande inträdesfordringarna, skolornas ledning och statsunderstöden m. m. Här till torde jag få återkomma i det följande.»

Därefter har departementschefen närmare angivit sin ståndpunkt i ämnet.

Rörande frågan om de manliga elevernas utbildning har departementschefen stannat vid att förorda, att för inträde vid mejeriskola skall fordras en förutbildning om två år vid av lantbruksstyrelsen utvalt elevmejeri jämte ett därförut undergånget provår vid vilket välskött mejeri som helst efter elevens eget val. Därjämte har departementschefen berört vissa i samband härmed stående frågor, såsom övriga inträdesfordringar, mejeriinnehavares skyldighet att lämna eleverna skälig ersättning, statsbidrag till elevmejerierna, elevstipendier m. m.

Vidare anför departementschefen.

»Efter genomgången förutbildning skulle mejerielev vinna inträde vid lägre mejeriskola för män. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen finnes för närvarande endast en sådan statsunderstödd skola inrättad, nämligen vid Alnarp, i vilken skola under senare år 25 elever årligen erhållit utbildning. Beträffande behovet av ytterligare utbildningsmöjligheter för manliga elever ansluter jag mig obetingat till den under utredningsarbetet framkomna tanken på inrättande av ytterligare en lägre mejeriskola för män. Endast härigenom synes mig möjlighet förefinnas att på ett nöjaktigt sätt giva utbildning åt det erforderliga antalet fackkunniga mejerister per år. Jag finner också fullgoda skäl för att en sådan skola förläggas till mellersta Sverige. Lösningen av denna fråga kan emellertid i viss mån bliva beroende av organisationen av den högre lantbruksundervisningen, varom förslag är avsett att av mig underställas Kungl. Maj:ts prövning i och för avlåtande av proposition i ämnet till innevarande års riksdag. På grund härav och med hänsyn till det outredda läge, vari frågan om inrättande av ytterligare en sådan skola för närvarande befinner sig, nödgas jag nu avstå från att framlägga förslag därom. Den nuvarande ordningen med endast en lägre skola för manliga mejerielever bör emellertid betraktas allenast såsom ett av förhållandena nödtvunget provisorium, och utredning beträffande organiserandet av ytterligare en sådan skola torde skyndsamt böra fullföljas.»

Departementschefen har icke ansett lämpligt att i frågans nuvarande läge vidtaga några ändringar beträffande Alnarpsskolans organisation och elevantal. Spörsmålet härom har ansetts böra upptagas till förnyad prövning i samband med utredningen om inrättande av ytterligare en lägre mejeriskola för män.

Därefter anför departementschefen.

»Med den ståndpunkt jag sålunda intagit till frågan om mejeriskolor och då anslaget till Alnarpsskolan inrymmes i det anslag, som utgår till lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp — förslag härom finnes upptaget i årets statsverksproposition (IX H. T. 1931 p. 15) — skulle de ekonomiska konsekvenserna av mitt reformförslag beträffande de manliga mejeristernas utbildning för närvarande inskränka sig till det anslagsbehov, som uppstår genom den föreslagna förutbildningen jämväl för manliga elever. Som jag förut nämnt avses bidrag till elevmejeriernas innehavare att utgå med 150 kronor för elev under första utbildningsåret och med 200 kronor för elev under andra utbildningsåret. Så länge man endast har att räkna med skolan vid Alnarp, varest 25 elever kunna utbildas, skulle anslagsbehovet för ändamålet begränsas till ett belopp av tillhoppa 8,750 kronor, varav 3,750 kronor för förstaårseleverna och 5,000 kronor för andraårseleverna. I detta sammanhang må anmärkas, att — därest den nya ordningen utan dröjsmål skall kunna bringas i tillämpning — även en andraårskurs omedelbart skulle anordnas. Lantbruksstyrelsen har också beaktat detta och föreslagit, att elever med nöjaktig utbildning dispensvis skulle få antagas till sådan kurs. För min del finner jag mig böra biträda detta förslag i syfte att snarast möjligt bringa den planerade förutbildningen i full omfattning i tillämpning. Jag tillstyrker alltså, att ett *extra anslag av 8,750 kronor* måtte för budgetåret 1931/1932 äskas av riksdagen såsom *statsbidrag för elevmejerier för manliga elever*. Anslaget torde lämpligen givas reservationsanslags natur.»

I fråga om utbildningen av kvinnliga mejerielever har departementschefen anslutit sig till lantbruksstyrelsens uppfattning, att även för mejerskornas vidkommande bör för inträde vid mejeriskola fordras en tvåårig förutbildning vid elevmejeri jämte ett därförut genomgången provår, därvid dock departementschefen lika med lantbruksstyrelsen funnit, att annan väl vitsordad praktisk erfarenhet inom mejerihanteringen borde få godtagas såsom ersättning för provtjänstgöringen.

Härefter har departementschefen övergått till den egentliga skolutbildningen för de kvinnliga eleverna, därvid först mötte frågan om skolornas storlek, antal och förläggning, samt yttrat följande.

»På denna punkt hava, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, motsatta meningar gjort sig gällande under utredningsarbetets gång. Å ena sidan föreslås en mera koncentrerad organisation med ett fåtal större skolor. Å andra sidan har man velat bygga vidare på den nuvarande skolorganisationen med utgångspunkt från den hittills tillämpade organisationsprincipen, enligt vilken elevantalet vid skolorna skall hållas relativt begränsat. För egen del finner jag de skäl, som anförts för den förstnämnda uppfattningen, knappast vara övertygande. I huvudsak synas dessa skäl hänföra sig till önskvärheten utav

att huvudläraren vid skolan är boende på platsen och odelat ägnar sig åt skolmejeriets skötsel och undervisningen därstädes. Enligt min mening äro emellertid olägenheterna av den nu tillämpade ordningen, enligt vilken mejerikonsulenten fullgör huvudlärarfunktionerna, icke av den betydelse, att därav betingas en övergång till en helt ny och oprövad princip för denna skolorganisation. Som lantbruksstyrelsen framhållit skulle det väl sannolikt vara uteslutet att kunna anordna mejeriskolor av den avsedda storleken, vid vilka en rationell undervisning kunde bedrivas. Därtill kommer, som styrelsen också betonat, att vissa fördelar onekligen äro förenade med att mejerikonsulenten i egenskap av huvudlärare får ett mera direkt inflytande på undervisningen, fördelar som komma både konsulenten och eleverna till godo. För min del finner jag mig alltså böra ansluta mig till den av lantbruksstyrelsen hävdade uppfattningen och föreslår, att den nuvarande principen för de kvinnliga mejeriskolornas anordnande icke frångås.

Ställer man sig på denna ståndpunkt, gör sig emellertid med hänsyn till det erforderliga årliga tillskottet av mejerskor behovet av ytterligare sådana skolor genast påmint. Som förut anförts, finnas för närvarande sju skolor, varav en i vartdera av Södermanlands län, Östergötlands län, Kalmar län, Skaraborgs län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län. Jag anser i likhet med lantbruksstyrelsen erforderligt, att medel anvisas för inrättande av ytterligare två skolor. En av de nya skolorna torde för tillgodoseende av de från södra och mellersta Norrland samt Dalarna framkomna önskemålen böra anordnas inom denna del av landet.

Vad angår de för de kvinnliga lägre mejeriskolorna gällande bestämmelserna skulle, därest den av mig förordade ståndpunkten godtages, ingen annan ändring däri påkallas än ifråga om inträdesfordringarna, vilka skulle anpassas efter de skärpta kraven på ordnad förutbildning.»

De ekonomiska konsekvenserna av de föreslagna åtgärderna med avseende å utbildningen av kvinnliga mejerielever har departementschefen angivit sålunda.

»För förutbildningen av 70 elever skulle anslag erfordras dels till understöd åt elevmejeriernas innehavare med 150 kronor för elev för förstaårskursen och 200 kronor för elev för andraårskursen eller tillhopa 24,500 kronor. Emellertid anser jag mig kunna utgå ifrån, att ett anslag av sådan storlek icke omedelbart behöver ställas till förfogande. Man torde kunna antaga, att ett visst antal elever vinna inträde vid mejeriskolorna efter dispens från förutbildningsbestämmelserna. Vidare synes man av hittills gjorda erfarenheter ifråga om rekryteringen av mejerskor knappast våga förutsätta, att ett så stort antal som 70 stycken skulle omedelbart söka inträde vid förstaårskursen respektive vinna inträde vid andraårskursen antingen efter genomgången ettårig kurs enligt nu-

varande ordning eller efter dispens. För min del är jag av den uppfattningen, att man för nästa budgetår näppeligen behöver räkna med högre belopp än som skulle erfordras för 50 elever till vardera kursen d. v. s. tillhoppa 17,500 kronor. Nämda belopp torde böra uppföras såsom *extra reservationsanslag* under benämning *statsbidrag för elevmejerier för kvinnliga elever.*»

Beträffande anslagsbehovet för mejeriskolor för kvinnor, i löpande riksstat upptaget till 29,000 kronor, skulle detta anslag enligt departementschefens mening behöva ökas dels med ett belopp av 1,400 kronor för beredande av arvodesförhöjning med 200 kronor åt envar av huvudlärarna vid nu förefintliga sju skolor, dels med ett belopp av tillhoppa 9,000 kronor för inrättande av ytterligare två skolor. *Ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor* skulle härigenom komma att utgå med ett från 29,000 till 39,400 kronor förhöjt belopp.

Huvudinnehållet i propositionen, som nära ansluter sig till lantbruksstyrelsens förslag i ämnet, torde kunna sammanfattas sålunda.

Förslaget utgår från ett behöfligt årligt tillskott av 50 fackutbildade mejerister och 70 fackutbildade mejerskor. Vidkommande utbildningen av mejerister, vilken — bortsett från den enskilda skolan vid Åtvidaberg — för närvarande meddelas allenast vid mejeriskolan vid Alnarp (1-årig kurs), föreslås ingen annan ändring än i fråga om fordringarna för inträde vid skolan. Härutinnan kräves för närvarande bland annat att hava minst ett år allvarligt deltagit i alla vid ett mejeri förekommande göromål. Kungl. Maj:ts förslag innefattar uppställande av fordran på, förutom ett års provtjänstgöring vid valfritt mejeri, genomgången 2-årig kurs vid av lantbruksstyrelsen antaget elevmejeri. Beträffande utbildningen av mejerskor är för inträde vid mejeriskola för kvinnor (1-årig kurs) stadgad bland annat minst två års väl vitsordad mejeripraktik, av vilka det ena året numera brukar fullgöras vid särskilda elevmejerier. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att i fråga härom skulle stadgas enahanda fordringar, som Kungl. Maj:t föreslagit skola gälla för inträde vid manlig mejeriskola. Härjämte avser Kungl. Maj:ts förslag i anslutning till det beräknade årliga tillskottet av mejerskor en ökning av antalet kvinnliga mejeriskolor från sju till nio. Elevunderstöd skulle utgå till kvinnliga elever såväl under förutbildningen som under skolåret.

Anslagsbehovet har beräknats på följande sätt:

Utbildningen av mejerister:

Elevmejerier:

första årskursen	25 elever; 150 kronor per elev	kronor	3,750
andra	» 25 » ; 200 » » »	»	5,000
				<hr/>
Kronor				8,750.

Innebördens
av Kungl.
Maj:ts
förslag.

Utbildningen av mejerskor:

första årskursen	50 elever; 150 kronor per elev	kronor	7,500
andra	» 50 » ; 200 » » »	»	10,000
				Kronor 17,500 ¹

Två nya mejeriskolor för kvinnor	kronor	9,000
Arvodesförhöjning med 200 kronor åt en var av huvudlärarna			
vid nu förefintliga sju skolor	»	1,400.

Härtill kommer statsbidrag till elevunderstöd, vilka skulle utgå från det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Utskottet.

Såsom i ärendet framhållits, är mejerihanteringen i hög grad beroende av att den personal, som närmast skall handhava mejeriernas skötsel, äger en så god och ändamålsenlig praktisk och teoretisk utbildning som möjligt, varigenom ifrågavarande personal göres väl skickad att fylla sina viktiga och på grund av rörelsens art krävande uppgifter.

Även om mejeriundervisningen såsom den för närvarande är anordnad torde kunna anses hava i stort sett tillfredsställande fyllt de krav, som mejerihanteringen tidigare ställt på densamma, torde dock särskilt den starka tendens till koncentration, som för närvarande präglar utvecklingen på mejerihanteringsens område, göra en omläggning i vissa avseenden av behovet påkallad. En sak, som härvidlag är av största vikt, är, att mejerieleverna vid inträde i vederbörande mejeriskolor äga de allmänna förkunskaper och den grundläggande insikt icke minst i vad rör mejeriarbetets praktiska sida, som äro erforderliga för att eleverna skola kunna tillgodogöra sig undervisningen vid mejeriskolan. Att betydligt strängare krav i sådant avseende böra uppställas, därom torde av utredningen i ärendet att döma icke heller råda några delade meningar.

För inträde vid Alnarpskolan (för manliga elever) är visserligen föreskrivet ett års mejeripraktik men någon ordnad förutbildning finnes icke. I fråga om denna skola avser propositionen i enlighet med vad de lägre lantbruksundervisningssakkunniga och lantbruksstyrelsen föreslagit uppställande av fordran på genomgången förutbildning under två år vid av lantbruksstyrelsen antaget elevmejeri förutom ett års föregående provtjänstgöring för inträde vid skolan.

Vidkommande de kvinnliga mejeriskolorna, till vars organisation utskottet strax återkommer, har enligt utskottets mening icke utan fog gjorts gällande, att eleverna vid förutbildningskursen och jämväl i viss utsträckning även vid själva skolorna tagits i anspråk för arbeten, av

¹ För sådant ändamål utgår för närvarande från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanärningar årligen 8,100 kronor.

vilka de för sin utbildning icke kunna anses hava någon egentlig nytta. För inträde vid sådan skola är såsom ovan erinrats föreskrivet bland annat två års väl vitsordad mejeripraktik. Det ena praktikåret plägar fullgöras vid av lantbruksstyrelsen antaget elevmejeri. Kungl. Maj:t har anslutit sig till ett av lantbruksstyrelsen framställt förslag att för inträde vid kvinnlig mejeriskola bör fordras samma förutbildning, som föreslagits i fråga om Alnarpsskolan eller tvåårig kurs vid elevmejeri jämte ett års därförutgången provtjänstgöring.

Beträffande själva mejeriskolornas organisation har vidkommande Alnarpsskolan icke i ärendet ifrågasatts annan förändring än den, som kan påkallas med hänsyn till de uppställda ökade kraven på förutbildning.

I fråga om de kvinnliga mejeriskolorna hava i förevarande avseenden framkommit två principiellt olika meningsriktningar. Den ena har framförts av förenämnda sakkunniga och åsyftar en övergång från det nuvarande systemet med ett flertal mindre mejeriskolor till ett mindre antal större skolor (tre större skolor) utom beträffande Norrland, för vars vidkommande fortfarande ansetts böra upprätthållas tre skolor av den nuvarande mindre typen. Den andra meningen har företrätts av lantbruksstyrelsen, som ansett den nuvarande organisationen i stort sett väl fylla sitt ändamål och därför böra bibehållas. Kungl. Maj:ts förslag, som bygger på lantbruksstyrelsens uppfattning, innefattar ingen annan förändring i den nuvarande ordningen än att mejeriskolornas antal föreslagits ökat från sju till nio.

För egen del har utskottet efter vägande mot varandra av de skäl, som i ärendet anförts för den ena och den andra av ifrågavarande båda meningsriktningar, funnit sig böra principiellt ansluta sig till den uppfattningen, att en övergång bör ske till ett mindre antal större mejeriskolor. Såsom ovan antytts synes utvecklingen gå mot en allt större koncentring av mejerihanteringen, vilket i sin ordning påkallar en genomförd rationalisering av mejeridriften. En sådan utveckling av förhållandena ställer med nödvändighet också betydligt ökade krav på mejeripersonalen. Det lär enligt utskottets mening icke kunna bortses ifrån att vidkommande södra och mellersta Sverige betydande svårigheter torde möta att vid de nuvarande mindre mejeriskolorna med vederbörande mejerikonsulent som föreståndare och huvudlärare bereda den utbildning, som med hänsyn till nämnda utveckling måste anses erforderlig. Utskottet förbiser visserligen ingalunda de fördelar ur undervisningssynpunkt, som mejerikonsulenternas förbindelse med den praktiska verksamheten kan erbjuda, och vill på intet sätt förringa värdet av de utan tvivel betydelsefulla insatser, som mejerikonsulenterna utöva jämväl såsom föreståndare och lärare vid mejeriskolorna. I betraktande emellertid av de med mejerikonsulentbefattningarna förenade övriga omfattande och viktiga uppgifter måste utskottet likväl dela de lägre lantbruksundervisningssakkunnigas mening, att mejeriundervisningens handhavande numera stäl-

ler så stora krav på ledaren, att denne måste beräknas i sådan utsträckning tagas i anspråk för uppgiften, att det icke torde vara möjligt för vederbörande mejerikonsulent att jämte konsulentverksamheten handha och leda mejeriundervisningen inom distriktet i enlighet med utvecklingens krav. På grund av den intensitet, varmed undervisningen måste bedrivas för att eleverna skola erhålla en utbildning, som motsvarar de fordringar, som i yrkets praktiska utövning komma att ställas på dem, måste man utgå från att för fyllande av ifrågavarande uppgift torde erfordras en till skolan mera fast knuten och på platsen bosatt föreståndare med huvudsaklig uppgift att leda och övervaka mejeriundervisningen. I detta sammanhang kan utskottet icke helt förbigå vad från vissa håll anförts därom att mejerikonsulenterna — hur skickliga och förfarna på det tekniska området de än kunna vara — icke alltid äro så lämpliga som önskligt vore att handhava ifrågavarande undervisning. Då det för övrigt för närvarande finnes 13 mejerikonsulenter för hela landet, skulle, om de kvinnliga mejeriskolornas antal, såsom Kungl. Maj:ts förslag innebär, ökas från sju till nio, endast återstå fyra mejerikonsulenter, som kunde helt ägna sig åt sin egentliga verksamhet. Från representanter för mejerihanteringen har både i de i statsrådsprotokollet återgivna yttrandena och i vissa till utskottet inkomna framställningar i ärendet uttalats, att ett påbyggande av det nuvarande systemet såsom lantbruksstyrelsens och Kungl. Maj:ts förslag innebär icke kunde vara ägnat att undanröja de brister, som enligt deras mening vidlåda detta system.

Utskottet förbiser i detta sammanhang icke, hurusom i mån av mejerihanteringsens koncentrerings man vid de större mejerierna börjat alltmer övergå till manliga föreståndare. Detta förhållande gör emellertid frågan om de kvinnliga mejeristernas utbildning icke mindre viktig, all den stund dessa alltjämt torde komma att fylla en betydelsefull uppgift å ifrågavarande område. Vissa skäl synas utskottet ock tala för lämpligheten av att såsom de sakkunniga föreslagit för vissa delar av landet bibehålla systemet med mindre skolor för kvinnliga elever.

Såsom ett skäl mot en förändring i av de sakkunniga angiven riktning har av lantbruksstyrelsen åberopats svårigheten att erhålla lämpliga mejerier, till vilka de av de sakkunniga ifrågasatta större mejeriskolorna kunde förläggas. Emellertid torde dessa svårigheter icke böra överdrivas, och i varje fall innefattar lantbruksstyrelsens yttrande icke någon utredning, som bestyrker de av styrelsen hysta farhågorna i detta avseende.

Utskottet är fullt medvetet om att det varit i hög grad önskvärt, särskilt i betraktande av rådande förhållanden, att förevarande spörsmål kunnat lösas vid innevarande riksdag såsom en komplettering av de av 1930 års riksdag beslutade åtgärderna till mejerihanteringsens främjande. Med hänsyn emellertid till de av utskottet uttalade betänkligheterna mot en lösning av frågan i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och då utskottet

anser, att ett förnyat övervägande från Kungl. Maj:ts sida bör ske eventuellt efter den ytterligare utredning, vartill omständigheterna kunna anses böra föranleda, har utskottet funnit sig icke böra nu framställa något direkt förslag i ämnet. Utskottet har visserligen varit inne på tanken att till slutlig prövning upptaga Kungl. Maj:ts förslag i den del det avser förutbildning för mejerielever, i vilket avseende full enighet torde råda om behovet av vissa förändringar. Utskottet anser sig även böra uttala, att utskottet principiellt delar den meningen med avseende å förutbildningen, som kommit till uttryck i lantbruksstyrelsens i propositionen upptagna förslag. Efter ingående övervägande har utskottet emellertid funnit det bäst och för frågans fortsatta behandling lämpligast att icke genom beslut på en viss punkt binda det slutliga ståndpunktstagandet till frågan i dess helhet. Det torde för övrigt vara i hög grad ovisst, huru den för förutbildningens anordnande betydelsefulla frågan om elevantalet kan komma att ställa sig i händelse av en allenast partiell lösning av spörsmålet. De blivande eleverna kunna nämligen antagas göra anspråk på att äga kännedom om hur undervisningen i fortsättningen kan komma att gestalta sig, innan de besluta sig för att inträda på mejeribanan. Härtill kommer, att ifrågavarande undervisning i vissa avseenden står i nära sammanhang med frågan om den lägre lantbruksundervisningens ordnande över huvud, varom förslag torde vara att förvänta till 1932 års riksdag. Slutligen har utskottet fäst sig vid att såväl de förenämnda sakkunniga som lantbruksstyrelsen i avvaktan på lösningen av frågan om den högre lantbruksundervisningens ordnande ansett sig böra avstå från att framställa förslag rörande anordnande av en ytterligare mejeriskola av samma typ som den till Alnarp förlagda skolan, ehuru de sakkunniga och lantbruksstyrelsen varit fullt ense om dess behövlighet. Utskottet anser sålunda, att frågan om den lägre mejeriundervisningens ordnande i dess helhet bör underkastas förnyat övervägande under beaktande därvid av vad utskottet här ovan anför.

Med den ställning utskottet intagit till Kungl. Maj:ts förslag böra några särskilda anslag såsom statsbidrag för elevmejerier icke anvisas för budgetåret 1931/1932 utan medel härför såsom för närvarande av Kungl. Maj:t beredas från ordinarie reservationsanslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar. Ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor torde för samma budgetår böra uppföras med oförändrat belopp 29,000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

1) med bifall till motionerna I: 212 och II: 357,

a) avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl.

Maj:t ville, med beaktande av vad utskottet här ovan

anfört, efter den ytterligare utredning, som kan befinnas av förhållandena påkallad, om möjligt till 1932 års riksdag framlägga förnyat förslag till den lägre mejeriundervisningens ordnande;

2) i riksstaten för budgetåret 1931/1932 uppföra ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor med oförändrat belopp 29,000 kronor.

Stockholm den 16 april 1931.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Reservation

av friherre *Lagerfelt* samt herrar *Hedlund* i Häste och *Vahlstedt*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Carl E. Eriksson*, *Elof B. Andersson*, *Granath*, *Tjällgren*, *Gabrielsson*, *J. Fritiof Gustafson*, *Dalberg* och friherre *Lagerfelt*, samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Sköld*, *Hedlund* i Häste, *Andersson* i Grimbo, *Bengtsson* i Kullen, *Vahlstedt*, *Gustafson* i Vimmerby och friherre *Lilliecreutz*.